

אוניברסיטת בר-אילן

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו עי

פרשת אמר, תשס"ד
מספר 547מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמןסיפור המקלל וסיפור המלחמה של דויד נגד גִלְיָת, ומשמעות הדמיון ביניהם¹

פרשת אמור מסתיימת בסיפור המקלל ובחוק המקלל (כד:י-יד, כג). הסיפור עוסק בסכסוך שהתקיים במחנה ישראל במדבר בין גר² לבין ישראלי אחר. במהלך הסכסוך התבטא הגר בדרך בלתי ראויה כלפי ה': "ויקב³ בן האשה הישראלית את השם ויקלל" (שם:יא). על פי תגובת ה' במהלך הסיפור, פגיעה בכבוד ה' היא חטא שעונשו מוות: "ונקב שם ה' מות יומת" (טז). החוק חל על כל אזרחי ישראל "כגר כאזרח" (שם).

האיסור המופיע בחוק כמופנה לחברה הישראלית, נתפס בסיפורים ובנבואות במקרא כחוק אוניברסלי הנאכף גם על נכרים אויבי ישראל. דוגמאות לכך: "כה אמר ה' יען אשר אמרו ארם א-להי הרים ה' ולא א-להי עמקים הוא ונתתי את כל ההמון הגדול הזה בידך (מל"א כ:כח); "ביד מלאכיך חרפת ה'... ושמתי חֲחִי באפך" (מל"ב יט:כג, כח, יש' לז:כד, כט). במקרים הללו, ביזוי מלכי ארם ואשור את ה' שגינה אותם על כך, והם נחלו תבוסה משפילה.⁴

גם בספרות ההלכה ישנה הרחבה של תחולת האיסור על ביזוי ה'. במדרש הלכה על סיפור המקלל, המופיע בתלמוד בבלי (חגיגה יא, ע"ב) נדרשת הכפילות "איש איש" (ויק' כד:טו): "לרבות נכרים". איסור זה – "ברכת ה'" – כלול בשבע מצוות בני נח וחל על כל באי עולם (רמב"ם, הלכות מלכים, פ"ט, ה"א).

רעיון זה מודגש מאוד בסיפור המאבק בין דויד לגלית (שמו"א יז). דויד אומר לגלית: "אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות א-להי מערכות ישראל אשר חרפת⁵... וידעו כל הקהל הזה כי לא בחרב ובחנית יהושיע ה' כי לה' המלחמה" (מה-מז). דבריו

¹ מאמר זה מעובד מעבודתי: **הדרישות של ה' מן הנוכרים בספרות ההיסטוריוגרפית ובספרות הנבואה במקרא**, חיבור לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה, רמת גן תשס"ג (בהנחיית פרופ' רימון כשר), וראו ביבליוגרפיה נרחבת שם.

² "בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי" (ויק' כד:י). ישנה מגמה במקרא לקרב גרים. הם מכונים: "כמוך" (ויק' יט:לד), חובה לאהוב אותם (שם, דב' י:יט), אסור לעשקם (שם, כב:כ, כג:ט, דב' כד:יז, כז:יט, יר' ז:ו, יח' כב:ז, כט, זכ' ז:י, מלא' ג:ה), יש לסייע להם במצותם (ויק' יט:י, דב' יד: כח-כט, ועוד), לשתפם במנוחה (שם' כ: י, כג:יב, דב' ה:יד), ובשמחה (דב' טז:יא, כו:יא). חלק ממגמה זו, היא ההדגשה על שיתופם בביצועי חוקי התורה: דוגמאות לכך: חוק הפסח (שם' יב:מט, במ' ט:יד), חוקי הנסכים והשמנים בקרבנות (במ' טו:טו-טז) וחוק החטאת (שם:כט). ישנם שני כתובים (שם:כו, יה' ח:לה) המייחסים לגרים חיוב לקיים את כל מצוות התורה. ראו ביבליוגרפיה מורחבת בעבודתי (הערה 1), עמ' 9, הערה 37.

³ שורש נק"ב משמעו קללה וביזוי. כמו: "לכה אָרָה לי יעקב ולכה זעמה ישראל מה אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם ה'" (במ' כג:ז-ח).

⁴ עסקתי בנושא זה בהרחבה בעבודתי (הערה 1), עמ' 140-155.

⁵ חירוף מובנו השמעת דברי חרפה וביזוי. על פי הסיפור גלית מתפאר: "אני חרפתי את מערכות ישראל היום הזה" (שמו"א יז:י).

אלה מבטאים את תפיסת העולם לפיה ישנו מאבק בין ה' לבין אויביו המבזים אותו. על פי הסיפור, דויד נאבק כדי לנצח את גלית האשם בביזוי ה' - "חרף מערכות א-להים חיים" (שם: כו, לו). מעבר לדמיון בתוכנם של שני הסיפורים, ישנם עוד ארבעה קווי דמיון ענייניים וספרותיים בין סיפור המקלל (ויק' כד: י-יד, כג) לבין חלק מסיפור המאבק בין דויד לגלית הפלשתי (שמו"א יז: א-יא, מג-מט).

א. בשני הסיפורים קודמת יציאה לפעולת המקלל: "ויצא" (ויק' כד: י, שמו"א יז: ד). ההתמקדות הראשונית ("מצג" - אקספוזיציה) בסיפור בדמותו של היוצא בתחילת הסיפור, מבהירה לקורא כי זוהי דמות ראשית אשר בה יעסוק הסיפור.

ב. בשני הסיפורים ביזוי הא-ל נעשה במהלך מאבק. המקלל התקוטט עם ישראלי - "וינצו במחנה" (ויק' כד: י), וגם גלית רצה להתמודד בקרב אישי עם גיבורי ישראל: "ברו לכם איש וירד אלי אם יוכל להלחם אתי" (שמו"א יז: ח-ט). ביזוי הא-ל התרחש בעת העימות.

ג. בשני הסיפורים מצוי הצירוף "קלל...א-להיו". בחוק המקלל: "יקלל א-להיו" (ויק' כד: ט), ובסיפור המלחמה של דויד עם גלית: "ויקלל הפלשתי את דוד באלהיו"⁶ (שמו"א יז: מג).

ד. שני המקללים הומתו באמצעות אבנים (ויק' כד: יד, כג, שמו"א יז: מט-נ). בסיפור הריגת גלית מדגיש הסיפור כי הוא הומת באבן: "ויקח משם אבן... ותטבע האבן במצחו... ויחזק דוד מן הפלשתי בקלע ובאבן ויך את הפלשתי וימתהו וחרב אין ביד דוד" (שמו"א יז: מט-נ).

נראה לומר, לאור הדמיון בין שני הסיפורים, כי בעיני כותב סיפור המלחמה בין דויד בגלית, התייחס דויד לאויבו גלית בדרך הראויה: הוא נהג בו כפי שצריך לנהוג במקלל שם ה'. המסר החינוכי שניתן להפיק מהסיפור הוא, כי המעו לקלל את אלוקי ישראל לא יינקה, ודינו אכן זהה לדין המקלל, כפי שדרש תנחומא, ויגש סימן ח': "ואתה מוצא כל מי שמחרף חייב מיתה, שנאמר ונוקב שם ה' מות יומת" (ויק' כד: טז), והוא הרשע (גלית) היה מחרף ארבעים יום (שמו"א יז: טז).

נמצאנו למדים מהדמיון בין שני הסיפורים, כי בסיפור המאבק בין דויד לגלית יש פרשנות והרחבה של חוק המקלל בספר ויקרא; החוק העוסק בביזוי ה' בתוך החברה הישראלית, מורחב ונאכף גם על אויבי ישראל.⁷

ד"ר עמיחי נחשון

המחלקה ללימודי יסוד, אוניברסיטת בר אילן ומכללת אשקלון

⁶ בשם אלוהי גלית הפלשתי. כך מפרשים מ"צ סגל, ספרי שמואל, ערוכים ומבוארים עם מבוא מפורט, ירושלים תשט"ז, עמ' קמה, וש' בר אפרת, שמואל א' (מקרא לישראל), ירושלים תשנ"ו, עמ' 232, ועוד. למרות שהמילה "א-להיו" בסיפור המקלל מכוונת לה', ובסיפור המלחמה של דויד בגלית היא מכוונת לאלוהי הפלשתים, השימוש באותה מילה מלמד על דמיון ספרותי.

⁷ על דרך לימוד זו, ראה בהרחבה אצל י' זקוביץ, פרשנות פנים מקראית, ירושלים תשנ"ג. בספרו ישנה התייחסות לפרשנות החוק בקבצים אחרים (עמ' 97-102), אולם אין בדבריו התייחסות לחוק זה.